

До спеціалізованої вченої ради
Д 26.007.05 у Національній
академії внутрішніх справ
03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1.

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Чичиркіна Андрія Олександровича
«Взаємодія слідчого з експертними підрозділами
під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або
експлуатації транспорту», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний
процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова
діяльність**

Дисертація присвячена актуальній темі, що має важливе теоретичне і практичне значення, адже успішне виявлення та розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, запобігання їм, притягнення винних до кримінальної відповідальності потребує дієвих скоординованих дій слідчого з оперативними, судово-експертними та іншими підрозділами.

Щодо взаємодії слідчого з експертними підрозділами під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, то дослідженню цього важливого, на нашу думку, питання в Україні не було приділено достатньої уваги. Саме цим і обумовлюється актуальність теми дисертаційного дослідження, обраної А. О. Чичиркіним.

Про актуальність теми дисертаційного дослідження свідчить також її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015, і Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 р., затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. Тема роботи відповідає Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–

2019 рр., затвердженому наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 рр., затвердженій наказом МВС України від 11 червня 2020 р. № 454; вона передбачена планами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ (НАВС). Тему дисертації затверджено Вченою радою НАВС від 25 лютого 2014 р. (протокол № 3), внесена до переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави та права, розглянутих відділеннями Національної академії правових наук України (реєстр. № 1120, 2014 р.).

Перелік обраних для дослідження питань, змістовне описання в авторефераті та дисертації викладеного матеріалу дає можливість встановити сутність і значення вивчених проблем і вказує на зв'язок даного дослідження із відповідними програмами, планами.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати дисертаційного дослідження Андрія Олександровича Чичиркіна є науково обґрунтованими, їх достовірність підтверджується методологічною базою, результатами вивчення та узагальнення 292 архівних кримінальних проваджень про порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту в період 2014–2020 рр., анкетуванням 188 слідчих, 112 спеціалістів-криміналістів НПУ, 50 судових експертів з Вінницької, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Львівської, Одеської, Рівненської, Чернівецької областей та м. Києва, вивченням та узагальненням експертної та слідчої практики, статистичних і аналітичних матеріалів Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України за 2016–2021 рр., опрацюванням наукових джерел, нормативно-правових актів.

Структура дослідження обумовлена його метою і завданнями, послідовність і оригінальність роботи (анотація, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, що містять вісім підрозділів, висновки, список використаних джерел і додатки) дозволили А. О. Чичиркіну сформулювати в процесі дослідження обґрунтовані висновки і пропозиції.

Об'єкт дослідження визначений правильно, як злочинна діяльність, пов'язана з порушенням правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, а також практика розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії. Предметом дослідження вірно окреслена взаємодія слідчих з експертними підрозділами під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту.

Теоретико-методологічна основа дослідження ґрунтовна і всебічна. Автор не лише наводить, але й критично переосмислює науковий доробок відомих вчених, формулює відповідне авторське ставлення до обраної тематики. Вивчаючи дисертаційні роботи, праці інших науковців, які безпосередньо або опосередковано розробляли цю тематику, А. О. Чичиркін наголошує, що ціла низка проблемних аспектів залишилася поза їхньою увагою. Зокрема, окремих досліджень, присвячених взаємодії слідчих з експертними підрозділами під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, у вітчизняній юридичній науці не було проведено. Автор поставив перед собою складну мету усунути цей недолік і вдало її реалізував.

Методика дослідження включає цілу низку як загальнонаукових, так і специфічних методів дослідження, що дало автору можливість логічно і послідовно викласти матеріал, розкрити із максимальною повнотою проблемні питання та надати своїм висновкам переконливої аргументації. Використані методи дослідження допомогли авторові сформулювати положення, висновки і рекомендації, що характеризуються новизною.

Наукова новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукова новизна полягає в тому, що в дисертації А. О. Чичиркіна розроблені наукові засади взаємодії слідчого з експертними підрозділами під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту.

Основні положення, висновки та рекомендації, що сформульовані А. О. Чичиркіним у дисертації, в тому числі й ті, що віднесені ним до наукової новизни в частині «удосконалено» та «дістали подальший розвиток», також мають достатній ступінь обґрунтованості. Цього дисертант досягнув за рахунок вдалої постановки проблемних питань, використання загально- і конкретно-наукових методів дослідження, аналізу нормативно-правових джерел і наукової літератури, що були використані у взаємозв'язку.

Вивчений зміст дисертаційного дослідження дозволяє зробити висновки про наявність елементів наукової новизни. Найбільш важливими теоретичними положеннями, на нашу думку, є:

- розкрито зміст організації взаємодії слідчого з експертними підрозділами відповідно до етапів огляду, призначення і проведення експертизи, слідчого експерименту у кримінальному провадженні про порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту з виокремленням спільних заходів на підготовчому, робочому і завершальному етапах слідчої (розшукової) дії;
- визначені види взаємодії слідчих з експертними підрозділами під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, які класифіковані залежно від форм взаємодії: при процесуальній – взаємодія з експертом при проведенні слідчих (розшукових) дій, призначенні та проведенні експертиз, наданні письмових висновків; при організаційній –

- взаємодія при консультаційній діяльності; взаємообмін інформацією; діяльність з перевірки криміналістичних обліків;
- виокремлені типові ситуації взаємодії слідчого з експертом при проведенні слідчого експерименту під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту: встановлення видимості при ДТП, можливості осліплення; встановлення оглядовості при ДТП; встановлення швидкості транспортного засобу; визначення часу, необхідного для подолання потерпілим відстані до місця наїзду; встановлення можливості водія уникнути ДТП;
 - обґрунтовано пріоритетне значення взаємодії слідчого з експертними підрозділами в розробленні профілактичних заходів із запобігання порушенням правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту з огляду на науково-технічне підґрунтя встановлення причин ДТП шляхом експертного дослідження.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих наукових працях. Результати дисертаційного дослідження відображено в 11 наукових працях, серед яких шість наукових статей у збірниках, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук (одна – в іноземному науковому періодичному виданні), а також у п'яти тезах доповідей на всеукраїнських науково-практичних конференціях і засіданнях круглих столів.

Заслуговує на увагу *практичне значення роботи*, зокрема результати дисертаційного дослідження впровадженні в практичну діяльність у процесі розслідування кримінальних правопорушень, а також під час проведення занять у системі службової підготовки (акти впровадження слідчого управління ГУНП в Київській області від 15.07.2021 р. та Київського НДЕКЦ

МВС від 05.07.2021 р.); в освітній процес навчальних дисциплін та підготовки навчальних і методичних посібників, підручників, курсів лекцій (акти НАВС від 08.02.2021 р., Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова від 26.07.2021 р).

Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (270 найменувань) та 7 додатків. Повний обсяг роботи становить 268 сторінок, із них основного тексту – 208 сторінок, список використаних джерел – 27 сторінок, додатки – на 15 сторінках.

У **вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дисертації; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; з'ясовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито його методологічні засади; висвітлено наукову новизну одержаних результатів та їх теоретичне і практичне значення; наведено відомості про апробацію та публікації результатів дослідження, структуру й обсяг роботи.

Перший розділ «Загальні засади взаємодії слідчого з експертними підрозділами під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту» складається з трьох підрозділів, у яких розглянуті стан наукових досліджень та правова основа взаємодії слідчого з експертними підрозділами під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, поняття, принципи, форми та види такої взаємодії.

У підрозділі 1.1 дисертант проводить ґрунтовний огляд наукових робіт, присвячених обраній ним тематиці, та зауважує, що на дисертаційному рівні питання взаємодії між слідчим та експертом під час розслідування злочинів в СРСР досліджувалося недостатньо, тоді як науковці України досить активно досліджують різні аспекти взаємодії під час розслідування кримінальних правопорушень. Автор водночас звертає увагу, що на сьогодні немає окремої

наукової роботи, предметом дослідження якої була б взаємодія слідчого та експерта саме під час розслідування порушення правил безпеки дорожнього руху й експлуатації транспортних засобів (стор. 33).

На сторінках дисертації автором проаналізовано нормативно-правові акти, що регламентують взаємодію слідчого та експерта під час розслідування порушення правил безпеки дорожнього руху й експлуатації транспортних засобів.

Не можна не погодитися із думкою дисертанта про те, що віднесення поліцейських патрульної служби Національної поліції України до спеціалістів є досить дискусійним і потребує окремого ґрунтовного дослідження (стор. 45). На сторінках дисертації ним простежено окремі аспекти взаємодії між слідчими та поліцейськими патрульної поліції, котрі надають первинну інформацію про подію (стор. 44-45).

У підрозділі 1.2 автор, проаналізувавши думки вчених щодо визначення поняття «взаємодія», дійшов висновку, що сутність взаємодії зводиться до узгодженої спільної діяльності слідчого та інших співробітників у властивих їх діяльності формах і методах, у межах своєї компетенції з метою розслідування правопорушень і запобігання їм. Як правильно зазначає дисертант, ключовим у цьому визначенні є саме «узгодженість дій» (стор. 47).

Надалі здобувач аналізує позиції науковців щодо визначення взаємодії слідчого з працівниками експертних підрозділів (обізнаними особами (експертами, спеціалістами), експертами-криміналістами, працівниками Експертної служби МВС) та визначає її як врегульовану законами та відомчими нормативно-правовими актами узгоджену діяльність адміністративно незалежних один від одного суб'єктів, що здійснюється під керівництвом слідчого й передбачає використання ним допомоги компетентних осіб при розв'язанні питань, необхідних для доказування у кримінальному провадженні, отриманні результатів використання спеціальних знань, якими вони володіють (стор. 48-49).

Чичиркін А. О. подав в узагальненому вигляді точки зору різних авторів на визначення поняття принципів як певних вихідних положень, концептуальних засад, на яких базується будь-яка діяльність, у тому числі й взаємодія слідчого з працівниками експертних підрозділів. Дисертантом проведений детальний аналіз основних принципів такої взаємодії, під час якого він звертається як до позицій, висловлених з цього питання науковцями, так і до положень нормативно-правових джерел. Автор цілком слушно звертає увагу на суттєві зміни характеру службової діяльності судових експертів Експертної служби МВС у 2015 р., які, відповідно, вплинули на принципи їхньої взаємодії з органами досудового розслідування під час залучення до розслідування кримінальних правопорушень (стор. 58).

У підрозділі 1.3 автором розглянуті форми та види взаємодії слідчого з експертними підрозділами та на стор. 74 вірно акцентовано увагу на тому, що при певній схожості форм використання спеціальних знань і форм взаємодії слідчого з експертними підрозділами під час розслідування кримінальних правопорушень їх не слід ототожнювати.

Другий розділ «Взаємодія слідчого з експертними підрозділами на початковому етапі розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту» складається з трьох підрозділів, у яких розглянуто взаємодію слідчого з експертними підрозділами під час огляду місця події, призначення і проведення судових експертиз, а також встановлення водія транспортного засобу, що зник з місця події.

У підрозділі 2.1 дисертантом проаналізовано основні аспекти взаємодії слідчого з експертними підрозділами під час огляду місця події, викладено результати проведеного автором опитування практичних працівників щодо напрямів взаємодії під час огляду місця події, причин, що негативно впливають на ефективність взаємодії під час огляду місця події при ДТП тощо (стор. 92-93, 96).

Дисертантом вірно підкреслено, що при проведенні огляду місця події при порушеннях правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту необхідно враховувати специфіку розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії. Тому надалі автором зосереджено увагу на аналізуванні саме особливостей взаємодії слідчого з експертними підрозділами під час огляду місця події при розслідуванні порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту. Для ілюстрації теоретичних положень здобувач вдало використовує практичні приклади.

Підрозділ 2.2 присвячений взаємодії слідчого з експертними підрозділами під час призначення і проведення судових експертиз. Дисертантом встановлено, що видами взаємодії слідчого з працівниками експертних підрозділів при призначенні і проведенні експертиз під час розслідування досліджуваної категорії злочинів, є їх спільна діяльність на етапі призначення судової експертизи, під час безпосереднього експертного дослідження, а також при оцінці висновку експерта та його використанні у кримінальному провадженні за ст. 286 КК України (стор. 115), розкрито сутність окремих видів експертиз, призначення і проведення яких вирізняється специфікою взаємодії експертів зі слідчим, проаналізовано напрями такої взаємодії. Автором вірно акцентовано увагу на тому, що у процесі взаємодії при проведенні автотехнічної експертизи експерт має не допустити виходу за межі своєї компетенції (стор. 127).

У підрозділі 2.3 досліджено взаємодію слідчого з експертними підрозділами під час встановлення водія транспортного засобу, що зник з місця події. Автором справедливо зазначено, що однією з найінформативніших слідчих (розшукових) дій з метою встановлення водія транспортного засобу, який зник після ДТП, із урахуванням спільної роботи слідчого і спеціаліста, є огляд місця події. Саме тому ним здійснено розгорнутий та ретельний аналіз взаємодії слідчого з експертними підрозділами на всіх етапах такого огляду. Дисертантом запропоновано

оглядати місце події під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту в разі зникнення водія з місця ДТП вузловим методом, коли проводиться огляд декількох умовних центрів (вузлів) на місці події (стор. 139). Дисертантом вірно підкреслено важливе значення, що мають криміналістичні обліки МВС України для встановлення та розшуку транспортного засобу і його водія, що зник з місця ДТП (стор. 151), а також ґрунтовно розглянуто класифікацію таких обліків.

Третій розділ «Взаємодія слідчого з експертними підрозділами на подальшому етапі розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту та їх профілактики» складається з двох підрозділів, які присвячені дослідженню взаємодії слідчого з експертами під час слідчого експерименту та при профілактиці порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту.

У підрозділі 3.1 автором висвітлені питання щодо взаємодії слідчого з експертами під час слідчого експерименту. Досить небезпідставно дисертант наголошує на тому, що в цій категорії кримінальних проваджень слідчий експеримент є джерелом інформації щодо параметрів і характеристик ДТП, отримати які іншими способами неможливо і без яких багато важливих експертних завдань не можуть бути виконані при проведенні судових експертиз (стор. 163). Здобувачем вірно підкреслено на стор. 164, що повністю створити аналогічні обставини події неможливо, тому що слідчий експеримент – це вже нове явище в певному матеріальному середовищі, водночас, створена відповідність умов забезпечує достовірність результатів цієї слідчої (розшукової) дії.

Підрозділ 3.2 присвячений взаємодії слідчого з експертними підрозділами при профілактиці порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту. Здобувач слушно зауважує, що профілактична діяльність судових експертів, на жаль, є недостатньо врегульованою на

законодавчому рівні (стор. 193). Досліджуючи питання профілактики правопорушень у цій сфері, автор наводить досвід інших країн (стор. 197-198), що безумовно, збагачує дисертаційне дослідження.

Не можна не погодитись із думкою автора, що вказувати на наявність факторів, що обумовили настання ДТП, і розробляти профілактичні рекомендації з їх усунення експерт має право лише тоді, коли для дослідження причинно-наслідкових залежностей, охоплених розглянутими чинниками, необхідним є використання спеціальних знань (стор. 198).

Заслугує на підтримку позиція дисертанта з приводу удосконалення законодавчого забезпечення профілактики злочинності в цілому і щодо профілактики правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів зокрема. Автор наголошує на необхідності прийняття Закону України «Про профілактику правопорушень», у якому будуть передбачені конкретні заходи з профілактики правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів.

У **висновках** до роботи дисертантом викладені основні положення та пропозиції, що сформульовані в процесі дослідження, в яких відображені основні результати здійсненого наукового пошуку.

Зміст поданого А. О. Чичиркіним автореферату дисертації відповідає змісту самої дисертації. Дисертація та автореферат оформлені відповідно до вимог МОН України. Дисертаційна робота виконана на належному науковому рівні, є самостійним дослідженням, яке містить наукові положення, що раніше не виносилися на захист. Теоретичні положення підтверджуються емпіричною базою.

Викладене вище є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Андрія Олександровича Чичиркіна «Взаємодія слідчого з експертними підрозділами під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту» як самостійного наукового дослідження з

актуальної й важливої для науки та практики проблеми. Дисертація відповідає вимогам, встановленим до змісту та оформлення дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Зазначені позитивні моменти дисертації не виключають наявності у дослідженні положень і пропозицій, які викликають зауваження або вимагають додаткової аргументації, зокрема:

1. У підрозділі 1.2 «Поняття і принципи взаємодії слідчого з експертними підрозділами під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту» автор стверджує: «Слідчий також може запропонувати експертові застосувати певну методику й технічні засоби дослідження... Експерт може також ознайомити слідчого з деякими правилами або практично продемонструвати окремі методики.» (стор. 70). Однак, залишається незрозумілим, як автор узгоджує ці твердження із пп. 1 п. 1 Переліку відомостей, що містять конфіденційну інформацію в Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України, затвердженого наказом ДНДЕКЦ МВС від 12.08.2021 № 60-ЕС-Н, відповідно до якого методики проведення судових експертиз містять конфіденційну інформацію, доступ до якої обмежено третім особам.
2. У підрозділі 1.3 «Форми та види взаємодії слідчого з експертними підрозділами під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту» дисертант зауважує, що при розслідуванні порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту результат судової експертизи є одним із найважливіших доказів (стор. 80). Але при цьому не наводить

переконливих аргументів, чому саме він надає перевагу саме висновку експерта, а не іншим джерелам доказів, протоколу огляду місця події.

3. Розглядаючи завдання детального огляду місця події, автор висловлює думку на стор. 101 дисертації, «часто слідчий не звертає достатньої уваги на речові докази і сліди, які йому не здаються значними й не фіксуються». На нашу думку, такі позиції автора мають бути обґрунтовані статистичними даними, матеріалами опитування або іншою інформацією, адже без такого підґрунтя зазначені думки мають вигляд оціночних суджень, а не наукових тверджень.

Зазначені зауваження у своїй більшості мають дискусійний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої наукової праці.

ВИСНОВОК

Аналіз дисертаційного дослідження дозволяє зробити висновок про те, що Чичиркін А.О. зробив певний внесок у розвиток положень науки криміналістики щодо удосконалення основних положень взаємодії слідчого з експертними підрозділами під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту. Дисертація є завершеною монографічною працею, яка виконана на належному рівні. Робота містить результати проведених досліджень та науково обґрунтовані положення, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке полягає у комплексному аналізі сучасного стану взаємодії слідчого з експертними підрозділами під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту і розробленні на їх основі пропозицій, що удосконалюють зміст і правову сутність такої взаємодії, та має істотне значення для науки криміналістики, слідчої і судової практики.

Дисертація Чичиркіна Андрія Олександровича на тему «Взаємодія слідчого з експертними підрозділами під час розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту» відповідає вимогам пунктів 9, 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 та наказу Міністерства науки і освіти України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а її автор на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

**Заступник завідувача лабораторії
навчальної та наукової роботи
Державного науково-дослідного
експертно-криміналістичного
центру МВС України,
кандидат юридичних наук**

Д. П. Гуріна

Гуріна Д. П.
завідувач лабораторії наукової роботи
менеджменту ДНД ЕКЦ МВС
І. А. Лебедєв